

Durko, Janusz

Jan Kosim

Almanach Muzealny 5, 343-345

2007

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JAN KOSIM

Urodził się 26 listopada 1924 r. w Warszawie. Matką jego była Zofia, z domu Nadratowska. Ojciec - Edward, oficer Policji Państwowej - po wybuchu wojny 1939 r. dotarł przez Rumunię i Grecję do Palestyny i tam z wojskiem polskim odbył kampanię afrykańską. Zmarł w Anglii w 1954 r. w szpitalu dla inwalidów.

W 1939 r. Jan Kosim uzyskał promocję do IV klasy Gimnazjum Miejskiego w Żyrardowie. W czasie okupacji pracował jako robotnik w Zakładach Żyrardowskich, jednocześnie ucząc się na kompletach, na których uzyskał w 1943 r. świadectwo dojrzałości. W latach 1939-1942 kilkakrotnie ukrywał się przed gestapo w związku z działalnością brata Jerzego - studenta Uniwersytetu Jagiellońskiego, członka Gwardii Ludowej - rozstrzelanego przez okupanta w 1942 r. za udział w ruchu oporu. W 1944 r., z powodu grożącego mu aresztowania, przerwał studia na konspiracyjnym Uniwersytecie Ziemi Zachodnich, aby ukrywać się w Warszawie i w miejscowościach podwarszawskich. Był członkiem Armii Krajowej w stopniu kaprała podchorążego. W 1944 r. wstąpił jako ochotnik do Wojska Polskiego. Za udział w AK został (w wojsku) aresztowany i zesłany - jako więzień NKWD - do obozów na terenie ZSRR: Skrobowa i Stalinogorska. Po powrocie do kraju podjął studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego, które ukończył w 1949 r., uzyskując stopień magistra. W czasie studiów pracował jako nauczyciel w szkole powszechnej ss. Elżbietanek w Otwocku.

W 1949 r. podjął pracę w Muzeum Pracy i Rozwoju Społecznego. Profesor Stanisław Arnold, dyrektor Muzeum, powierzył mu gromadzenie materiałów na wystawę dotyczącą ruchów narodowych i narodowyzwolenczych oraz dotyczących położenia chłopów w zaborze rosyjskim w XIX w. W 1950 r. Muzeum to przekształcone zostało w Centralne Muzeum Historyczne; jego żywot nie trwał jednak długo, zostało zlikwidowane, a jego pracownicy - w tym i Jan Kosim - zostali pracownikami Muzeum Historycznego m.st. Warszawy. Jego praca w Muzeum trwała osiemnaście lat: od 1 lutego 1950 do 30 listopada

1968 r. Piastował w nim nieprzerwanie – jako kustosz – stanowisko kierownika Działu Historii Warszawy w latach 1795-1918. Był to niezmiernie twórczy i aktywny okres jego życia. W 1951 r. współuczestniczył w pracach organizacyjnych, pod kierunkiem prof. B. Leśnodorskiego, przy wielkiej wystawie *Oświecenie w Polsce* (w Muzeum Narodowym). Był organizatorem lub uczestniczył w organizowaniu licznych ekspozycji czasowych, m.in.: *W dziewięćdziesiątą rocznicę powstania styczniowego* (1953), *Rozwój świata* – dla muzeum w Radomiu (1954), *Wielcy Polacy w historii Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej* (1958), *W 550. rocznicę bitwy pod Grunwaldem* (1960), *W 130. rocznicę powstania listopadowego* (1960), *Udział ludów Europy w powstaniu styczniowym* (1963). Na podkreślenie zasługują dwie wielkie wystawy, w przygotowanie których włożył dużo serca, wiedzy i pasji: *W setną rocznicę powstania styczniowego* (1963) oraz *Warszawa i Włosi w Warszawie* czynna w kilkunastu salach Palazzo delle Esposizioni w Rzymie (1967). Opracował rozdział *Wystawy czasowe w Muzeum w latach 1951-1971* w wydawnictwie *Muzeum Historyczne Warszawy* (Warszawa 1973, s. 154-157). Jego twórczy wkład w prace nad ekspozycją stałą w Muzeum, która przetrwała do dziś, dotyczy dziejów miasta w latach 1795-1918.

Aktywnie zaangażował się w kierowanie zespołem opracowującym akta notariatu warszawskiego. Akta te, przechowywane w zbiorach Archiwum Państwowego m.st. Warszawy i Województwa Warszawskiego, pochodzące z 92 kancelarii notarialnych, liczyły kilka tysięcy woluminów. Kwerenda objęła 34 kancelarie z lat 1808-1863; w jej wyniku sporządzono około 30 tysięcy rejestrow. Celem kwerendy było zarejestrowanie akt dotyczących rzemiosła, przemysłu, handlu, budownictwa, sztuki i kultury. Służą one badaczom do dziś.

Spośród ważniejszych prac badawczych i naukowych Jana Kosima należałoby wymienić następujące: podjęcie kwerendy w czasopiśmiennictwie ludowym z drugiej połowy XIX w. do bibliografii historii chłopów w Polsce (dla Biblioteki Narodowej), współpracę z Instytutem Nauk Prawnych Uniwersytetu Warszawskiego przy opracowywaniu wydawnictw źródłowych, opracowanie historii społeczno-gospodarczej ruchu zbójnickiego na Podhalu w XVII-XVIII w. na podstawie wyjazdów w teren oraz materiałów rękopiśmiennych Biblioteki Jagiellońskiej i archiwum w Żywcu, opracowanie statystyki społecznej ludności chłopskiej w Polsce w pierwszej połowie XIX w., opracowanie materiałów dotyczących pomocy Wielkopolski na rzecz powstania 1963 r. w zaborze rosyjskim w oparciu o Archiwum Działyńskich w Kórniku, przeprowadzenie archiwalnych badań dotyczących udziału Rosjan, Ukraińców i Białorusinów w powstaniu styczniowym, kwerendę archiwalną w Archiwum Głównym Akt Dawnych w zespole Rady Stanu i Rady Ministrów Księstwa Warszawskiego do wydawnictwa *Akta prawne Księstwa Warszawskiego* (praca wykonana na zlecenie Instytutu Nauk Prawnych Uniwersytetu Warszawskiego). W czasie pracy w Muzeum ukazało się ogółem 35 jego publikacji. Były to m.in.: *Katalog ekspozycji Muzeum Historycznego m.st. Warszawy* (wstęp i współpraca, 1960) oraz katalogi wystaw:

Warszawa w latach 1795-1964, Wystawa w stulecie powstania styczniowego (1963), *Varsavia e Italiani a Varsavia* (Roma 1967). Na uwagę zasługują też prace wydane drukiem, stnowiące wynik prowadzonych przez niego badań: *Akta masy spadkowej Judyty Jakubowiczowej* („Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego” 1961) oraz 3 rozprawy, opublikowane w języku włoskim w „Studi Garibaldini”, dotyczące problematyki związanej z powstaniem styczniowym. Aktywnie współpracował przy wydaniu monumentalnej pracy *Ustawodawstwo Księstwa Warszawskiego. Akta normatywne władzy najwyższej*, t. I-IV, Warszawa 1964-1969, oraz publikacji *Fritza Wernicka opis Warszawy 1876 r.* cz. I, Warszawa 1970, cz. II, Warszawa 1971, którą tłumaczył.

W „Roczniku Warszawskim” ukazały się cztery jego artykuły, a mianowicie: *Akta notarialne jako źródło do dziejów kształtowania się burżuazji warszawskiej* (1966), *Wejście wojsk pruskich do Warszawy w 1796 r.* (1972), *Warszawscy liweranci wojskowi w l. 1807-1830* oraz *Walka z pożarami i Towarzystwa Asekuracyjne od ognia w latach okupacji w Warszawie, 1796-1806* (1976).

W związku z obchodami 700-lecia stolicy odbyła się w sali Lustrzanej pałacu Staszica sesja pt. „Warszawa w dziejach narodu i państwa” (13-16 maja 1965). Siedem głosów w dyskusji przygotowanych zostało przez pracowników Muzeum, w tym oczywiście przez Jana Kosima, który skupił uwagę słuchaczy na znaczeniu akt notarialnych dla badań nad dziejami Warszawy.

Działalność społeczna stanowiła oddzielny rozdział jego aktywności. Pełnił funkcję przewodniczącego Rady Zakładowej Związku Zawodowego Pracowników Kultury przy Muzeum Historycznym m.st. Warszawy, był członkiem Stowarzyszenia Historyków Sztuki, Polskiego Towarzystwa Historycznego i Towarzystwa Miłośników Historii.

Jego ambicje, by uzyskać doktorat, sięgały jeszcze lat pięćdziesiątych, bowiem już w 1951 r. zaczął uczyć na seminarium doktoranckie prowadzone przez prof. dr. Bogusława Leśnodorskiego. Rozważał, jaki podjąć temat: *Organizacja miejska w Księstwie Warszawskim czy Dochody miejskie i handel miejski w Warszawie w latach 1808-1830*. Różne zadania, jakie na niego nieustannie spadały, spowodowały że dopiero w 1968 r. obronił na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego pracę doktorską.

Ostatnie 22 lata życia (1969-1991) poświęcił niemiernie aktywnej pracy naukowej w Instytucie Historii Polskiej Akademii Nauk. Tam habilitował się, tam uzyskał tytuł profesora. Jako kierownik Pracowni Historii Myśli Społecznej i Politycznej Instytutu okazał się wybitnym znawcą historii stosunków polsko-niemieckich, zasłużonym badaczem dziejów Warszawy, animatorem i organizatorem międzynarodowego życia naukowego. Został wyróżniony członkostwem m.in. „Societas Jablonoviana” w Lipsku. Był także dwukrotnym laureatem nagród naukowych.

Jan Kosim zmarł nagle w 1991 r., będąc poważnie chory na serce.